

SÜRDÜRÜLEBİLİR MODA KAVRAMINA YÖNELİK TASARIM FİKİRLERİ¹

SUSTAINABLE FASHION ORIENTED DESIGN IDEAS

Sevgi Gaye Ayanoglu² Saliha Ağaç³

ÖZ

Sürekli değişen dünya düzeni içerisinde bu değişikliklere ayak uydurma isteği, her koşulda yeni ve farklı olanı arzulayan tüketim toplumlarını, moda dünyasında ise neredeyse altı aydan da kısa süren trendleri gündeme getirmektedir. Tasarımlar, bu trendlere sırtını dayayarak esas tanımı olan “problem çözme eylemi”nden uzaklaşmakta iken küreselleşme, sürdürülebilirlik ve diğer çevresel ihtiyaçlar gibi güncel problemleri de ortaya çıkarmaktadır. Kısa süreli trendlere yönelik karşı akımla beraber dünya; tüketimi yavaşlatma, çevre bilincine sahip olma, gelecek nesillere yaşanabilir alanlar bırakabilme arzusuyla tasarımda sürdürülebilirlik kavramına yönelmektedir. Makalenin ana konusunu sürdürülebilir moda kavramı oluştururken bu kavrama yönelik tasarım fikirleri, Fletcher (2008) ve Sherin’in (2013) yaklaşımlarından faydalanılarak, Malzeme Odaklı Tasarım, Kalıp Odaklı Tasarım ve Modüler Tasarım başlıkları altında değerlendirilmiştir. Buradaki amaç, sürdürülebilir modanın tasarım ayağındaki fikirleri derleyerek tartışmak, farkındalık düzeyini artırmak ve geliştirilebilecek yeni fikirlerin doğmasına yönelik bir basamak oluşturmaktır.

Anahtar Kelimeler: Moda Tasarımı, Sürdürülebilir Moda, Sürdürülebilir Tasarım.

ABSTRACT

Constant alteration of world order and demand to keep up, bring forward consumer societies that desire new and different in every circumstance. Furthermore, in fashion world, almost shorter than six months trends reveal. Designs are drifting away from its definition “problem solving action” by putting their backs on these trends, meanwhile they also reveal current problems. Along with this anti movement against short-term trends, the world is shifting to the concept of sustainability in design with a concern of slowing consumption, having environmental awareness, and leaving future generations habitable areas. Main theme of this paper is the concept of sustainable fashion and design ideas for this concept are evaluated under Material Focused Design, Patternmaking Focused Design and Modular Design by utilizing Fletcher (2008) and Sherin’s (2013) approaches. Paper’s objective is compile and discuss the design ideas of sustainable fashion, raise awareness and create a step to new developable ideas.

Keywords: Fashion Design, Sustainable Fashion, Sustainable Design.

¹ Başvuru tarihi: 10.01. 2017 - Kabul tarihi: 06.06.2017

² Arş. Gör., Atılım Üniversitesi; Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi; Moda ve Tekstil Tasarımı Bölümü; gaye.ayanoglu@atilim.edu.tr.

³ Doç. Dr., Gazi Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Moda Tasarımı Bölümü; asaliha@gazi.edu.tr.

1. Tasarım ve Problem İlişkisi

Tasarımın latince karşılığı olan dizayn (design) kelimesi biçim vermek, temsil etmek anlamında `designare' sözcüğünden gelir. İngilizlerin 'idea', Fransızların `idée' dedikleri bilinçli olan her kavramı dile getirir. Özetle, algı ve kavram arasındaki bağlama aracıdır (Tunalı, 2004:12; Hançerlioğlu, 2010:401). Löbach'a (1976:14) göre "Tasarım nedir?" sorusunun cevabı "Bir sorunun çözümü için bir plandır, bir ide'dir". İlk olarak düşüncede var olan bir tasavvur (ide) olan tasarım, bir forma dönüşerek somutlaşır. Bir nesneye biçim ve işlev yaratma, tasarımın işidir. Tasarım kuramcılarının tanımları incelendiğinde, "bir amaca yönelmiş problem çözme eylemi" (Archer, 1965:58) ve "problem çözme yaratıcı eylemi" (Bayazıt, 1994:6) gibi benzer tanımlar göze çarpar. Günlük hayatta her bireyin karşılaşabileceği problemlere bulunabilecek en iyi çözümler, bir takım süreçlerin takibi, yenilikçilik, özgünlük, fonksiyonellik, genel eğilimler ve güncelin farkındalığı gibi kaygılar "iyi tasarımı" oluşturur. Genel eğilimler belirli dönemlerde farklılıklar gösterir ve güncel olanın farkındalığı, tasarıma yönelik olan ve olmayan tüm disiplinlerin takibiyle olabilir.

21. yüzyılda tasarımdan bahsederken bir takım kaygıların ön planda olduğu söylenebilir. Tüketim kültürü içinde, her şeyin hızlıca değer kaybettiği ve değiştiği dünyada tasarımcıların doğaya ve insan geleceğine yönelik kaygılarının tasarımları etkilemesi kaçınılmazdır. Özcan (2016:5), sosyologların tarım ve endüstri devriminden sonra, bilişim devriminin insanlığın yeni devrimi olduğunu savunduğundan bahseder. Sadece kullanılan teknolojilerde değil, yaşam biçiminde de büyük bir değişim yaşandığı, iletişim araçlarının bilgi edinme ve öğrenme yöntemlerini, alışverişleri, sohbetleri, özetle her şeyi değiştirdiğini söyler. Bu süreç içerisinde tasarım anlayışı da değişmiştir.

2.Tasarım ve Çağdaş Problemleri

Tasarım anlayışına yönelik değişimleri tetikleyen bir takım süreç ve unsurlar bulunmaktadır. Dünyanın globalleşmesiyle birlikte tüketim alışkanlıklarında değişiklikler olmakta ve bu değişimin en yoğun yaşandığı sektörlerin başında da moda sektörü gelmektedir. Oluşan tüketim kültürü ise giysi modasında sezonların sayısını artırarak hızlı moda kavramını ortaya çıkarmıştır (Atılğan, 2015:21-23). Bununla beraber para kazanmak ve çalışmak zorunda olan insanların oldukça az boş vakitleri vardır ve üretmek için zamanları yoktur. Artık “doğanın bir parçası olan insan”, doğanın sömürücüsü olarak hayatta kalabilmektedir. Ekolojik dengeyi hasara uğratan ataerkil sistem, doğayla barışık şekilde yaşamını sürdüren dişi emeğini ve üretimini azımsayarak değersizleştirir. Böylelikle zamanla dişi ruhu zedelenecek üretmekten vazgeçer ve satın almaya başlar (Kipöz, 2015:44-45; Shiva, 2014). Özetle, üretimden, yaratıcılıktan ve doğadan uzaklaşan insan; kaliteyi, alınan ürünün hammaddesini, üretim koşullarını gözetmeksizin yeni olana sahip olma arzusuyla çarkları döndürür. Tarihe bakıldığında, her akımın ve her dönemin doğal bir değişim içerisinde olduğu görülmektedir. Sanat tarihinde akımlara tepkiler, moda tarihinde dönemin siyasi ve ekonomik koşullarına tepkiler yeni fikirleri doğurmaktadır. Bu durumda tasarıma yönelik fikirler ve problemler de değişmeye başlar. Moda tasarımı, endüstri ürünü, grafik ve medya gibi tasarım alanlarıyla karşılaştırıldığında estetik kaygıların daha fazla olduğu, temel ihtiyaçlar ve insan hayatını kolaylaştırmak gibi kaygıların geri planda kaldığı bir alandır. Daha çok güzel görünmek ve statü göstergesi gibi keyfi olarak nitelendirilebilecek ihtiyaçların ön planda olmasına karşın moda için de yeni bir dönem gündeme gelir. Bu dönemi keskin bir çizgiyle ayırmak mümkün olmasa da farkındalık kazanımı ve tasarımın tüm alanlarının benzer yoldan ilerleyişi açıkça görülmektedir.

Bayazıt'ın (2008:345-368) “tasarımın çağdaş problemleri” olarak nitelendirdiği bu yeni dönemde tasarımcılara düşen sorumluluklar artmıştır. Geleceğe yönelik eğilimlerin (trendler) en önemli konularından birisi sürdürülebilirliktir. Toplumsal değişim ve teknolojik değişimler çok iyi irdelenerek yeni çözümlere ulaşma ve yeni tasarım fikirleri bu çağdaş problemler arasında gösterilmektedir. Doğal kaynakların kısıtlanmasıyla beraber, tüketiciler ve tasarımcılar önlemler konusunda düşünmeye başlamıştır. Bu anlamda geri dönüşüm, yeniden kullanılabilir malzemeler, tekrar kullanılabilen ürünler, israfın minimuma indirilebilmesi gibi konular önem kazanmıştır. Tüketimin ve insan hayatının hızlı akışına uygun yavaş ürünler, birden fazla çözüm üreten ve kullanım kolaylığıyla herkese hitap edecek tasarımlar (universal design), kullanıcı/tüketici merkezli, tüketiciyi tasarım aşamasında ön planda tutan etkileşimli tasarımlar (interaction design) gibi birçok çağdaş fikir, tasarım süreçleri içerisine dahil edilerek ve hatta kendilerine yeni disiplinler açarak tasarımın geleceğine ışık tutmaktadır.

3. Sürdürülebilir Tasarım ve Moda

Sürdürülebilirlik ile ilgili en popüler tanım ilk kez Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Komisyonu (Bruntland Komisyonu) tarafından hazırlanan “Ortak Geleceğimiz” (Our Common Future) başlıklı raporda yer almaktadır. Bu tanıma göre sürdürülebilirlik, “bugünün gereksinimlerini gelecek kuşakların kendi gereksinimlerini karşılamalarını engellemeyecek biçimde karşılayabilmektir.” Yani gelecek nesillerin de en az kendinden bir önceki nesil kadar var olan doğal kaynaklardan yararlanma hakkı vardır. Sürdürülebilirliğin doğanın korunmasını esas alan *ekoloji*, hammadde ve iş gücü israfının önlenmesini esas alan *ekonomi*, *insan hakları/işçi hakları* ve insan sağlığıyla ilgili konuları esas alan *sosyal/etik* olmak üzere 3 boyutundan bahsedilmektedir. Bununla beraber sürdürülebilirlik bütün bir süreç olarak ele

alındığında üretim, tasarım ve tüketim boyutlarında da değerlendirilebilmektedir (Gürcüm ve Yüksel, 2012:48-51; Kipöz, 2015:117).

Fletcher ise, moda ve tekstilde sürdürülebilirliği 4 başlıkta özetlemektedir⁴. İlk olarak liftten kumaşa kadar tasarımlarda kullanılacak tüm “malzemelerin bilincinde” olmak, uzun süreli kullanım sağlayan, ekosisteme zararlı olmayan, geri dönüşümlü malzemelerin kullanımı gündeme gelir. Bir diğeri etik kaygılardır. Atıkların yol açtığı hava ve su kirliliği, üretimde rol oynayan çalışanların iş güvenliğinden çalışma saatleri gibi özlük haklarına kadar tüm durumlar bu “etik kaygılar”ın alt başlığıdır. “Ürünlerin kullanım durumları” ise diğeri bir başlıktır. Kıyafetlerin üretimi dışında yıkanması, kolay yıpranması gibi durumların yol açtığı ekonomik kayıplar, giyim süresinin kılmasını engelleyebilecek akıllı kumaş fikirleri veya kullanım önerileri bu gruptadır. Son olarak ise “tekrar kullanım, geri dönüşüm ve firesiz kumaş kesimi” (reuse, recycling, zero waste) fikirlerinden oluşan başlık gelir. Kıyafetlerin yeniden ve uzun süreli kullanımı, değişimi, daha önceden var olan tekstil malzemeleriyle yeni ürünler yaratmak, modüler tasarımlar, kumaşta fire vermeyen yeni kalıp fikirleri geliştirmek veya fire veren parçaları başka alanlarda değerlendirmek gibi tasarım fikirleri ise bu başlığın altında değerlendirilir. Bahsedilen tüm ana ve alt başlıklar, sürdürülebilir moda kavramının ne denli geniş bir yelpazeye sahip olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

4. Sürdürülebilir Moda Kavramına Yönelik Tasarım Fikirleri

Sürdürülebilir moda kavramı için yapılan gruplandırmalar, yalnızca tasarım ayağı için yeniden değerlendirilebilir. Fletcher’ın (2008:3-95) başlıklarından faydalanarak malzeme bilinci ve geri dönüşüm, malzemelerin

⁴ Detaylı bilgi için bkz. Kate Fletcher (2008). Sustainable Fashion and Textiles: Design journey, Earthscan, London.

yeniden kullanımı birlikte değerlendirilebilir. Giysilerin üretiminden başlayarak, kalıp parçalarının kumaş üzerine serilmesi, kumaşların fire vermeyecek şekilde kalıpların tasarlanması gibi detayların ön planda olduğu ayrı bir grup tasarım fikri ve son olarak da tüketicilerin kullanımına yönelik, tasarıma dahil olabildikleri, değiştirilebilir, farklı alanlarda kullanılabilir modülerlik fikri ana başlıklar olarak ifade edilebilir. Bu durumda 3 başlık gündeme gelmektedir. Bunlar; malzeme odaklı tasarım, kalıp odaklı tasarım ve modüler tasarımdır. Başlıklar birbiri içerisinde de değerlendirilebilir olduğundan ve yeni sentezler dahil olduğundan tasarım fikirleriyle ilgili kesin ayrımlar yapabilmeyin mümkün olmadığı bilinmektedir.

Sherin'e (2013:13) göre bazıları malzemeye, bazıları ürün ve hizmetlerin kullanıcıyla olan etkileşimine bazıları da kullanım, yeniden kullanım ve geri dönüşüm gibi unsurlara odaklanarak sürdürülebilirlik üzerine uygulamalar yapar. Buna rağmen bahsedilen örneklerle sınırlandırmamak gerekir; çünkü sürdürülebilirlik bu alanda çalışanların ileriye görebilme ve gelişime açık olabilme durumlarına göre birbirinden farklı birçok unsurla sağlanabilir.

4.1. Malzeme Odaklı Tasarım

Sürdürülebilirlik denilince akla ilk gelen fikirlerden birinin geri dönüşüm olduğu görülmektedir. Modanın sürdürülebilirliği için ise atık malzemelerin değerlendirilmesi önemli bir adım olarak görülmektedir. Kılıç (2013:2), giyim sektörünün ekolojik sisteme en çok zarar veren sektör olduğundan yola çıkarak işletmelerin üretim artıklarından tasarımlar oluşturulabileceği üzerine yoğunlaşır. "Artıklar, Artık Çöp Değil" temalı koleksiyonunda giyim firmalarından kumaş, yardımcı malzeme ve aksesuarlardan oluşan giyim artıklarını toplayarak tasarımlarını oluşturur (Görsel 1). Koleksiyonun geneline parçalı modeller hakim olup, kumaş artıklarının geometrik formlarda

patchwork, aplike gibi yöntemlerle veya el dikişle bir takım süslemelerle oluşturulduğu görülmektedir.

Görsel 1. Sümeyya Kılıç, 2013, Atık Tekstillere Düz Dar Elbise,
Artıklar Artık Çöp Değil Koleksiyonu.

Artık malzemelerin haricinde, eski, giyilmeyen kıyafetlerin dönüştürülerek yeni tasarımların hammaddesi olarak kullanılan sürdürülebilir örnekler de görülmektedir. Şölen'e (2015:65) göre bu dönüşüm "giyilmeyen, bozulmuş, zarar görmüş, lekeli ve yırtık olandan kurtulmak yerine, giysinin yaşanmışlığından kalan izler giysinin hafızasını canlandırırçasına yeni bir törensel tasarım deneyimi" olarak ifade edilir. "Ahimsa: Giysilerin Öteki Yaşamı" koleksiyonunda bir takım duygu ve hislerden de yola çıkarak eski kıyafetlerin belli parçalarını kullanarak kolaj yöntemine benzer biçimde yeni tasarımlara dönüştürür. Koleksiyona ait "Naif" isimli parçada, 1940'lara ait bir elbise, bedeninde uygulanan antika dikiş, düğmeleri, yakası ve kolları korunarak, eteğine pamuklu ve ipek gömleklere ait parçalar yerleştirilmiştir. Belinde ise el nakışı tülbent bir bandana kemer olarak kullanılmıştır (Görsel 2).

Görsel 2. Şölen Kipöz, “Naif”, 2012, 1940'lara Ait Bir Elbisenin Yeniden Değerlendirilmesi, AHİMSA: Giysilerin Öteki Yaşamı (A Serisi).

Görsel 3. Nele Roosimägi, “İleri Dönüşümlü Kıyafet”, 2011, ReUse Republic Yarışması.

Araştırılan örneklerdeki malzemelerin dönüşümü, “upcycle” yani “ileri dönüşüm” (Fogg, 2014:488) veya “değerini yükselterek dönüştürme” (Ovacık, 2015:54) olarak çevrilen bir kavramın çatısı altında kendine yer bulmaktadır. Geri dönüşüm bir ürünün yeni bir malzeme veya life dönüştürülmesidir ve iki tipte ifade edilebilir. Bu dönüşüm, dönüşülen ürünün kalitesinin başlangıçtaki ürüne kıyasla azalmasıyla ise “downcycling”, ürünün kalitesi ve değeri bu dönüşümde artıyorsa “upcycling” (ileri dönüşüm) olarak tanımlanmaktadır (Niinimaki, 2013:18). “Naif” örneğindeki ileri dönüşüm, aynı zamanda eski kıyafetlerin yaratıcı biçimde yeniden kullanımı olarak ifade

edilebilir. Benzer bir yaratıcı yeniden kullanım örneği Finlandiya'da ReUse Republic markası tarafından gerçekleştirilmiştir (Görsel 3). 2011 yılında Helsinki'de ikincisi gerçekleşen etkinlikte 13 genç tasarımcı moda markalarının bağışlarıyla aldıkları kullanılmış kıyafetleri yeni tasarımlara çevirmişlerdir (Niinimaki, 2013:15).

Görsel 4. Gary Harvey, 2008, Kot, Trençkot, Gazete ve Kağıt Malzemeli Tasarımlar, Eco-Couture.

Gary Harvey'in 42 adet Levi's 501 marka kot pantolonları bozup yeniden düzenleyerek couture giysiler hazırladığı koleksiyonu, eski kıyafetlerin dönüşümü çatısı altında değerlendirilebilir (Görsel 4). Burada alt beden bir ürün grubunun, farklı ürün gruplarına ve detaylarına bürünmesi önemli bir esin kaynağı olarak düşünülebilir. Livia Firth tarafından 2011 yılında 83. Akademi Ödülleri'nde giyilen gece elbisesi, Harvey'nin ileri dönüşüm tasarımı adına önemli bir örnektir. Dikiş için kullanılan iplik haricinde tüm kumaş, fermuar ve diğer malzemeler Londra'daki yardım dükkanları ve butiklerden toplanmış, kullanılmış malzemelerdir. 11 adet farklı vintage elbise, Harvey tasarımının oluşmasını sağlamıştır (Görsel 5). Burada söylenmesi gereken ve tasarımı önemli bir konuma taşıyan detay, tamamı dönüştürülmüş malzemelerden yapılmış olan elbisenin, kırmızı halı için oldukça yeterli görülmesidir (Fogg, 2014:489).

Görsel 5. Gary Harvey, 2011, Geridönüşüm Elbisesi, Akademi Ödülleri'nde Livia Firth.

Gary Harvey'nin atık malzemeleri kullandığı 2008 ilkbahar/yaz koleksiyonundaki “gazete elbisesi” de ileri dönüşüm olarak değerlendirilmektedir. Tekstil malzemesi olması gerekmeden atık malzemelere değer katarak yeni tasarımlara dönüştürmektedir. 30 adet Financial Times gazetesini dekoratif detaylar olarak tasarımına taşıyan Harvey'nin birçok tasarımı da sürdürülebilirliğe dikkat çekmiştir (Fogg, 2014:487-489). Sadece kumaş giysilerin yapıldığı sistematik anlayışı yıkan ilk tasarımcı olarak ise Paco Rabanne'den de bahsetmek gereklidir. Paco Rabanne'in tel ve pense ile yapılmış “Chainmail” zincir zırlı elbiseleri (Görsel 6) iğne ve ipliği gereksiz kılarken üretim maliyetlerini de artırmıştır (Göksel ve Gökmenoğlu, 2012:279-291). Üretiminde dikiş makinesi yerine metal keski, pense ve lehim kullanılmıştır. Rabanne'in “Güncel Malzemelerden Yapılmış On İki Giyilemez Elbise” ismini verdiği terzilik tekniğinden kaçındığı koleksiyonu, malzemelerin geri dönüşümüne öncülük ederek, döneminde modada fütürist bir görünüm olarak anılmıştır (Fogg, 2014:377). Yüksek maliyetli oluşuyla seri üretime uygun olmayan bu tasarımlar, öncü olduğu tüm fikirlere karşın tüketici tarafından kabul görmediği söylenebilir.

Görsel 6. Paco Rabanne, “Chainmail Elbisesi”, 1966, Vogue Dergisi.

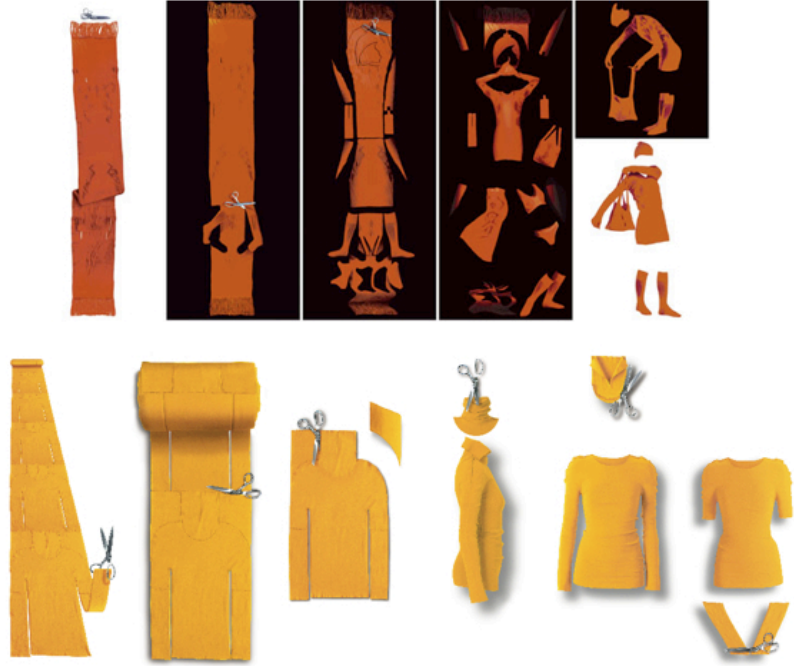
Tekstil malzemeleri dışında giysi tasarımında kullanılan bir diğer malzeme plastiktir. Deborah Miller, 2000’lerden bu yana ekoloji bilinçli tasarımlara yönelmiş ve “Ecouture” ismini verdiği kişiye özel couture koleksiyonunda “dantel gelinliğini”, beyaz plastik poşetleri eriterek üretmiştir. Japonların shibori kumaş boyama tekniğinden ilham alarak, düğümlenen poşetlere ütüyle ısı verilmiş ve arasına da yarı saydam aydınlar kağıtlar konmuştur. Isının etkisiyle eriyen plastik, dantel görünümüne girerek ipek tül üzerine applike edilmiştir. Geri dönüştürülen naylonun dantel ağ görünümü kristal taşlarla süslenecek gelinlik tasarımı yapılmıştır (Görsel 7) (Miller, 2007:1). Miller’ın deneyi, tasarımda geri dönüştürülebilen plastik malzemelerin, yüksek kalite kişiye özel dikimlerde de kullanılabileceği ve estetik görünümlerin elde edilebileceğini göstermiştir. Bununla beraber geri dönüştürülen malzemelerin yanında estetik ve giyilebilirlik sağlamak adına kumaş ve diğer tekstil malzemeleri de kullanılmıştır.

Görsel 7. Deborah Miller, “Plastic Lace Dress”, 2006, Plastik Torbaların Tül Üzerine Aplikesi.

4.2. Kalıp Odaklı Tasarım

Fonksiyonel tasarımı sebebiyle, modüler çatısı altında da değerlendirilebilecek, kumaş kullanımının kısıtlanarak, kalıp tasarımıyla ön plana çıkan örneklerden biri A-POC'tur (A Piece of Cloth). “Bir Kumaş Parçası” anlamına gelen bir kısaltma olan A-POC, Issey Miyake ve Dai Fujiwara'nın geliştirdiği bir kavramdır. Boru şeklinde örülmüş, borunun iki tarafı da belli yerlerden birleştirilmiş, kumaşın hiç ziyan edilmediği bir postal planıyla kimonoya benzer kumaş parçaları, tüketicinin giysinin uzunluğuna karar verebildiği yarı-bitmiş tasarımlara dönüşür (Görsel 8a-b). A-POC'la beraber seri üretim ve ısmarlama giyime bir arada bulunan çözüm, teknoloji ve yaratıcı düşünmenin sonucunda ortaya çıkmıştır. Diğer yandan da tüketici tasarımın son aşamasında da olsa giysinin üretimine bir anlamda dahil olması açısından da önemli bir yeniliktir (Kim, Fiore ve Kim, 2014:134; Fogg, 2014:502).

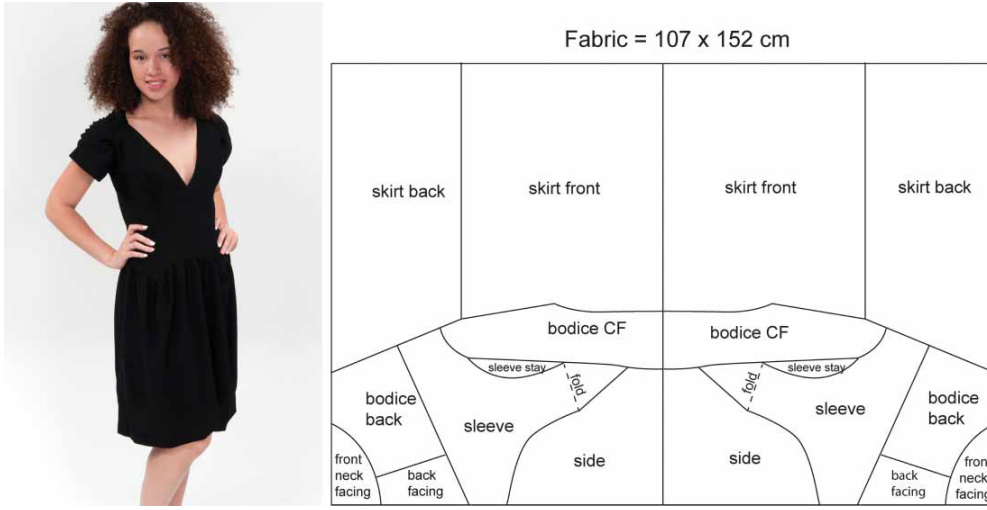
Görsel 8a. Issey Miyake, “A-POC”, 1971, Dikişsiz ve Firesiz Kıyafetler.

Görsel 8b. Issey Miyake ve Dai Fujiwara, 1990'larda, A-POC kullanımı.

Kumaşın hiç ziyan edilmeden kullanımından bahsedilmişken “zero-waste design” yani kumaş firesiz tasarım olarak çevrilebilen bir sürdürülebilir tasarım fikrinden de söz etmek gerekebilir. Carrico ve Kim (2014), yaratıcı kalıp tasarımına yönelik firesiz kumaş kesimleriyle yapılan çalışmaları derleyerek bunları gruplara ayırmışlardır. Kumaşın geometrik kesilen kalıp parçalarıyla “mozaik” kesim, kalıp oyunlarının doğru yerleşimiyle “puzzle” kesim ve aynı taslakla birden fazla kalıp tasarımına olanak veren “çoklu giysi

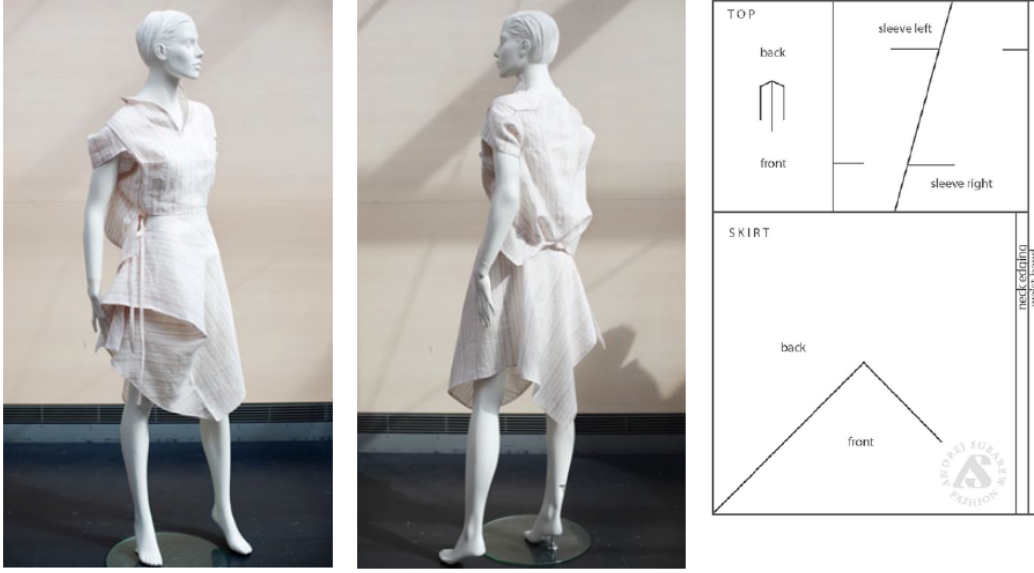
yöntemli” kesim bu gruplardandır. Bu derlemenin sonunda Yohji Yamamoto'nun yaratıcı çalışmalarına benzerlik gösteren yeni bir yöntem öne sürmüşlerdir. “Minimal kesim” ismini verdikleri bu yöntemle penye veya jarse kumaşlardan en az kesikle yeni tasarımlar oluşturmuşlardır (Görsel 9). Bu tür kumaşların tercih edilme sebebi ise kesildiğinde atmaması ve oldukça esnek oluşuyla yeni şekillere girmekte kolaylık sağlamasıdır.

Görsel 9. Melanie Carrico ve Victoria Kim, 2014, Puzzle Yöntemiyle Kesilmiş Küçük Siyah Elbise ve Kalıbı.

Aalto Üniversitesi'nde zero-waste tasarımlar oluşturmaya yönelik bir workshop'ta kullanılan teknikler benzer olup farklı başlıklar altında değerlendirilmiştir. “Planlı Karmaşa” (Planned Chaos) tekniğinde temel giysi kalıpları kılavuz olarak kullanılmış, “Geometrik Kesim” (Geo Cut) tekniğinde kare, üçgen ve daire gibi geometrik şekiller kullanılmış ve “Kes ve Kıvrır” (Cut and Drape) tekniğinde tesadüfi ve kumaşın akışına göre kesimle drapaj yöntemi kullanılmıştır (Niinimaki, 2013:70-73). Tesadüfen ve planlı olarak yapılan bu tasarımlarla, kumaşların tamamı değer kazanarak sürdürülebilirlik ve yaratıcılık ön plana taşınmıştır. Yöntemler birbiriyle karıştırılarak ortaya çıkan tasarımların oldukça estetik bir görünüm çizdiğinden de bahsedilebilir. Örneğin workshop'ta Andrej Subarew tarafından tek parça kumaştan

tasarlanan etek ve bluz, “Kes ve Kıvrır” metoduyla geometrik şekillerin birlikte kullanımıyla ortaya çıkmıştır (Görsel 10).

Görsel 10. Andrej Subarew, 2008, “Kes ve Kıvrır” tekniğinde etek, bluz ve kalıbı.

4.3. Modüler Tasarım

Sürdürülebilir tasarım çatısı altındaki bir diğer fikir ise modülerlik üzerinedir. Fletcher (2008:132), modüler ürünlerin tüketim mekanizmasını yenilik ve çeşitlilik sunması bakımından diğer tasarım fikirlerine oranla daha tercih edilebilecek kapasitede olduğunu belirtir. Ürünleri elastik kabiliyeti yüksek, uydurulabilir ve çıkarılabilir parçalı gibi özelliklerle üretilerek yenilik ve çeşitlilik sağlanmakta, zamanla da gelişmektedir. Modada modülerlik, Comme des Garçon markasıyla Rei Kawakubo ve Undercover markası için hazırladığı 2003 kağıt bebekler koleksiyonuyla Jun Takahashi gibi birçok tasarımcı tarafından keşfedilmiştir. Takahashi'nin cırt bantlar, fermuar ve bağlamalarla farklı giyim şekillerine dönebilen “önlük elbiseleri” (apron dress) modüler örnekler arasındadır (Görsel 11).

Görsel 11. Jun Takahashi, “Apron Dress”, 1998, Undercover marka modüler önlük elbise.

Günümüze yaklaşırken modüler tasarımlar, jarse kumaşların esnetilerek, eğilip bükülerek farklı yöntemlerle bağlanması, boy uzunluğu değişebilen, kolu ve şapkası çıkabilen yaklaşımlar oldukça revaçta olup, seri üretim içerisinde de kendine yer bulmaktadır. Çoğunlukla nedime kıyafetleri, gece elbisesi olarak tercih edilen modüler elbiseler, aynı renk kumaşları farklı formlara büründürerek, yeni bir elbise algısı yaratmaya yöneliktir. Japonca “değişim” anlamına gelen “henka” kelimesinden gelen Henkaa markasının tasarımcısı Joanna Duong Chang, “Sizinle beraber değişebilecek bir modayı nasıl yaratabiliriz?” sorusuyla ortaya çıkan kıyafetlerini “ConvertiStyle” adındaki koleksiyonu altında tasarlamıştır. Koleksiyondaki kıyafetler Lenaa isimli %92 polyester, %8 spandex, buruşmayan ve 4 yana esneyebilen dökümlü bir örme kumaştan yapılmıştır. Kumaşın olanaklarından da yararlanarak elbiselerin üst bedeni üzerinde farklı model uygulamaları (Görsel 12) yapılabilmektedir (Henkaa, 2016).

Görsel 12. Joanna Duong Chang, “Sakura”, 2012, Henkaa marka değişebilir elbise.

Bayazıt’a (2008) göre “Tasarımda modülerlik, tasarım problemlerini ayırarak ayrı ayrı tasarımlarını sağlamakla gerçekleştirilir.” Karmaşık problemler alt problemlere dönüştürülerek çözüme ulaştırılır. Buradaki örneklerde, kıyafetlerin kullanım alanları, estetik kaygılar, tüketicinin vücut tipi veya kıyafetin birden fazla kullanımına olanak sağlama gibi bir takım problemler göz önüne alınarak tasarımlar yapılmıştır.

Modülerliğin “farklı işlevler yapan birimler üretilerek” çeşitli işlevlere sahip olması veya farklı birimler halinde tasarlanıp birbiri ile etkileşime geçebiliyor oluşuna yönelik olarak moda için farklı örnekler verilebilir. Polonya’ya ait bir marka olan Blessus, 2011 yılında Michael Hekmat tarafından yaratılmış ve modüler elbiselere ait koleksiyonuyla sürdürülebilirlik adına önemli bir adım atmıştır. Fermuarların yerleşimiyle uzayan, kısalan, etek ucu modelleri değişen, gece kıyafetine uygun kumaştan oluşan modüler

parçasıyla konsept değiştirebilen bir koleksiyon olarak tasarlanmıştır. Tüketicinin isteğine göre değişebilen kıyafetlerin, ağırlıklı elbise modeli değiştirmeye yönelik olduğu görülmektedir (Görsel 13) (Olivier, 2012).

Görsel 13. Michael Hekmat, 2012, Blessus markasına ait koleksiyon.

5. Sonuç

Sürdürülebilir moda alanında tüm bu tasarım fikirleri incelendiğinde, bir kısmı yeni fikirlerin ortaya çıkması yönünde basamak olurken, bir kısmının farkındalık yaratma düzeyinde kaldığı söylenebilir. Bazı tasarım fikirleri kendilerine seri üretimde, hazır giyim veya kişiye özel giyimde yer bulabilirken, bazıları moda tüketicisinin arzu ve isteklerine yaklaşmamıştır. Sürdürülebilir tasarımın moda ayağındaki problemin; tüketicinin ihtiyaçları, satın alma davranışları ve estetik kaygılarını geri plana atarak, tüketicinin kişiliği, kimliği ve hayat tarzına uymayan, sınırlı veya tüketiciyi tasarımın içerisine dahil etmeyen tasarımlardan kaynaklandığı düşünülmektedir. Araştırmanın problemi ise burada şekillenmektedir. Atılğan'ın (2015), hızlı moda kavramının tüketici açısından değerlendirilmesi amaçlı bir araştırmasında "Giyim alışverişi yapma ihtiyacınızı yaratan temel faktör nedir?" sorusuna tüketicilerin yarısına yakını "İhtiyaç hissettiğim için" yanıtını vermiştir. "Değişik ve güzel görünme isteği" ise ikinci yüksek oranlı giysi satın alma nedenleri arasındadır. Bu durumda tüketicilerde bu "ihtiyacı" yaratan unsurlar

üzerine düşünmek, estetik kaygıya sahip farklı olma isteğine bir çözüm bulmak gereklidir. Modanın sürdürülebilir oluşu, tüketicilerin bu ihtiyacına yönelik, onları tasarım sürecine az da olsa dahil edebilen örneklerden yararlanarak, tüketiciyi her yönden tatmin eden iyi tasarımlarla mümkün olabilecektir.

Kaynakça

Archer, B. L., (1965). **Systematic Method for Designers**. Council of Industrial Design, London.

Atılgan, Ç., (2015). **Hızlı Moda Kavramının Üretici ve Tüketici Açısından Değerlendirilmesi**, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Bayazıt, N., (1994). **Endüstri Ürünlerinde ve Mimarlıkta Tasarlama Metotlarına Giriş**, Literatür Yayınevi, İstanbul.

Bayazıt, N., (2008). **Tasarımı Anlamak**, 1. Baskı, İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul.

Busch, O. V., (2015). "Ahimsa Modası Çünkü Sürdürülebilirlik Yeterince Aykırı Değil", Şölen Kıpöz (Ed.), **Sürdürülebilir Moda**, Yeni İnsan Yayınevi, İstanbul, s. 19-30.

Carrico, M. & Kim, V., (2014). "Expanding zero-waste design practices: a discussion paper. International Journal of Fashion Design", **Technology and Education** , s.58-64.

Fletcher, K., (2008). **Sustainable Fashion and Textiles: Design journey**, Earthscan, London.

Fogg, M., (Der.), (2014). **Modanın Tüm Öyküsü**, Hayalperest Yayınevi, İstanbul.

Göksel, N. & Gökmenoğlu, M., (2012). "Geri Dönüşüm Kavramının Bayan Giysi Tasarımına Yansması", **I. Ulusal Geri Kazanım Kongre ve Sergi Kataloğu**, Uşak Üniversitesi Mühendislik Fakültesi, Uşak, s.279-291.

Gürcüm, B. H., & Yüksel, C., (2012). "Moda Sektörünü 'Yavaşlatan' Eğilim: Eko Moda ve Moda'da Sürdürülebilirlik" **1. Uluslararası Moda ve Tekstil Tasarımı Sempozyumu**, Akdeniz Üniversitesi, Antalya, s.48-51.

Hançerlioğlu, O., (2010). **Felsefe Sözlüğü**, 17. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Henkaa, (2016). "Henka", <https://www.henkaa.com>, Erişim tarihi: 30.12.2016.

Kılıç, S., (2013). **Giyim Sektöründeki Üretim Atıklarının Sürdürülebilir Moda Yaklaşımı ile Değerlendirilmesi ve Örnek Bir Uygulama**, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gazi Üniversitesi Ankara.

Kim, E., Fiore, A. M. & Kim, H., (2014). **Fashion Trends Analysis and Forecasting**, Bloomsbury Academic, London.

Kipöz, Ş., (2015). **Sürdürülebilir Moda**, 1. Baskı, Yeni İnsan Yayınevi, İstanbul.

Löbach, B., (1976). **Industrial design: Grundlagen d. Industrieproduktgestaltung**, München: Thiemig.

Miller, D., (2007). **Interview: Deborah Milner of Aveda Ecouture**. (J. Danyelle, Röportajı Yapan <http://inhabitat.com/john-patrick-organic-new-eco-line/>, Erişim tarihi: 25.12.2016.

Niinimäki, K., (2013). **Sustainable Fashion: New Approaches**, Aalto ARTS Books, Helsinki.

Olivier, K., (2012). "Life is Good", <https://stylesource01.wordpress.com/2012/01/28/modular-fashion-bleesus/>, Erişim tarihi: 02.01.2017.

Ovacık, M., (2015). "Sağduyulu Dışıl Yaratıcılık: Zanaat, Onarım ve Dönüşüm", içinde Şölen Kipöz (Ed.), **Sürdürülebilir Moda**, Yeni İnsan Yayınevi, İstanbul, s.43-60.

Özcan, O., (Ed.) (2016). **Cogito: Tasarım Ne Bekler?**, Cilt: 83, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Sherin, A., (2013). **Sustainable Thinking. Ethical Approaches to Design and Design Management**, Bloomsbury, New York.

Shiva, V., (2014). **İnadına Canlı: Kadınlar Ekoloji ve Hayatta Kalma**, Emine Ayhan (çev.), Sinek Sekiz Yayınları, İstanbul.

Tunalı, İ., (2004). **Tasarım Felsefesine Giriş**, 2. Baskı, Yapı Yayın, İstanbul.

Görsel Kaynaklar

Görsel 1. Sümeyya Kılıç, Atık Tekstillerden Düz Dar Elbise, Artıklar Artık Çöp Değil Koleksiyonu, 2013. Kılıç, S. (2013). **Giyim Sektöründeki Üretim Atıklarının Sürdürülebilir Moda Yaklaşımı ile Değerlendirilmesi ve Örnek Bir Uygulama**. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Görsel 2. Şölen Kipöz, “Naif”, 1940'lara Ait Bir Elbisenin Yeniden Değerlendirilmesi, AHİMSA: Giysilerin Öteki Yaşamı (A Serisi), 2012. Kipöz, Ş. (2015). **Sürdürülebilir Moda** (1. Baskı), Yeni İnsan Yayınevi, İstanbul.

Görsel 3. Nele Roosimägi, “İleri Dönüşümlü Kıyafet”, ReUse Republic Yarışması, 2011. <http://www.reuserepublic.com/nele-roosimagi/> , Erişim tarihi: 08.11.2016.

Görsel 4. Gary Harvey, Kot, Trençkot, Gazete ve Kağıt Malzemeli Tasarımlar, Eco-Couture, 2008. http://static.wixstatic.com/media/1c24ee_60bb6dbe6f2fdde94184c57f1e68734e.jpg_srz_970_264_85_22_0.50_1.20_0.00_jpg_srz , Erişim tarihi: 08.11.2016.

Görsel 5. Gary Harvey, Geridönüşüm Elbisesi, Akademi Ödülleri'nde Livia Firth, 2011. http://www.universojatoba.com.br/wp-content/uploads/2014/04/Ujatoba_moda_06.jpg Erişim tarihi: 08.11.2016.

Görsel 6. Paco Rabanne, “Chainmail Elbisesi”, Vogue dergisi, 1966. http://images.vogue.it/imgs/galleries/encyclo/moda/009664/13-4528_0x420.jpg , Erişim tarihi: 05.12.2016.

Görsel 7. Deborah Miller, “Plastic Lace Dress”, Plastik Torbaların Tül Üzerine Aplikesi, 2006. <http://www.deborahmilner.net/images/ecou07.jpg> , Erişim tarihi: 05.12.2016.

Görsel 8a. Issey Miyake, “A-POC”, Dikişsiz ve Firesiz Kıyafetler, 1971. http://ic.pics.livejournal.com/agritura/16089606/3641335/3641335_900.jpg, Erişim tarihi: 05.12.2016.

Görsel 8b. Issey Miyake ve Dai Fujiwara, A-POC kullanımı, 1990'larda.
https://www.wired.com/wpcontent/uploads/archive/wired/archive/12.04/images/FF_162_miyake_1.jpg , Erişim tarihi: 05.12.2016.

Görsel 9. Melanie Carrico ve Victoria Kim, Puzzle Yöntemiyle Kesilmiş Küçük Siyah Elbise ve Kalıbı, 2014. Carrico, M., & Kim, V. (2014). **Expanding zero-waste design practices: a discussion paper**, International Journal of Fashion Design, Technology and Education, 58-64.

Görsel 10. Andrej Subarew, "Kes ve Kıvrır" tekniğinde etek, bluz ve kalıbı, 2008. Fletcher, K. (2008). **Sustainable Fashion and Textiles: Design journey**. London: Earthscan.

Görsel 11. Jun Takahashi, "Apron Dress", Undercover marka modüler önlük elbise, 1998. <http://shop.larekla.com/product/under-cover-apron-dress> , Erişim tarihi: 30.12.2016.

Görsel 12. Joanna Duong Chang, "Sakura", Henkaa marka değişebilir elbise, 2012. https://www.henkaa.com/media/catalog/product/cache/9/image/900x1350/9df78eab33525d08d6e5fb8d27136e95/s/a/sakura_turquoiseteal_1.jpg, Erişim tarihi: 30.12.2016.

Görsel 13. Michael Hekmat, Blessus markasına ait koleksiyon, 2012.
<https://stylesource01.files.wordpress.com/2012/01/blessus.jpg>, Erişim tarihi: 30.12.2016.